

№ 16 (657)
Красавік 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Водгук: зноў – пра царкоўныя летапісы –** стар. 2
- ☞ **Асоба: стваральнік беларускай гімназіі Я. Шнаркевіч –** стар. 3
- ☞ **500-годдзе: А. Жлутка пра пошукі магілы Ф. Скарыны –** стар. 4
- ☞ **Спадчына: лексіка гарынскіх рыбакоў –** стар. 6

На фота Ніны КАЗЛЕНІ: царква Аляксандра Неўскага ў Слуцку

На тым тыдні...

✓ **19 красавіка** ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася **выстаўка фотаздымкаў Юліі Мацкевіч «Беларуская Прага»**. Яна арганізаваная Пасольствам Чэшскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь пры падтрымцы Музея гісторыі горада Мінска.

Прадстаўлены на выстаўцы здымкі Ю. Мацкевіч зрабіла летам мінулага года ў сталіцы Чэхіі. Фотаздымкі прысвечаныя выбітным беларусам, якія ў розныя часы жылі і працавалі ў Празе. Выстаўка раскрывае прыгажосць чэшскай сталіцы і патэтыку месцаў, звязаных з жыццём і дзейнасцю нашых суайчыннікаў.

✓ **20 красавіка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася **выстаўка фатаграфіі Уладзіміра Вараб'я «Чарнобыль. Взгляд из настоящего»**. Выстаўка стала вынікам экспедыцыяў фатографа

туды, дзе няма індустрыяльных маштабаў. Увазе наведнікаў прапануюцца фотазамалёўкі прыгажосці прыроды, якая пераадоляе наступствы чарнобыльскай катастрофы.

✓ **20 і 21 красавіка** ў Віцебску прайшла **IV Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Актуальныя праблемы крыніцазнаўства»**, прымеркаваная да 420-годдзя надання гораду магдэбургскага права. Асноўнымі напрамкамі працы былі наступныя: гісторыя і тэорыя крыніцазнаўства, пісьмовыя крыніцы гісторыі Беларусі і іншых краінаў, геральдыка і эмблематыка гарадоў ды іншыя.

✓ **21 красавіка** ў Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры адкрылася **выстаўка фотамастака Марыны Бяцковай «Сула. Непарыўнае-2»**. Гэта працяг арт-праекта «Сула. Непарыўнае», які экспанавалася ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь.

У сваёй новай працы М. Бяцкова даследуе жыццё ў вёсках Неглюбка і Стаўбун Веткаўскага раёна пад час унікальнага абраду «Пахаванне стралы (сулы)». Гэты абрад звязаны з зямлёй, яе ўрадлівасцю, скіраваны на ўміласціўленне прыроднай стыхіі – маланкі-стралы. Традыцыя свята пакаленнямі застаецца нязменнай: жанчыны прыбіраюцца ў святочныя строі, збіраюцца разам і ідуць працэсіяй праз усю вёску, спяваючы «стрэльныя» песні. Яны рухаюцца да жыта, дзе закопваюць у зямлі «сулу», тым самым хаваючы цёмную сілу разбурэння, пераўтвараючы яе ў дабро, багацце і поспех. Пасля гэтага ладзяць вясельны карагоды, працягваюць спевы, танчаць.

✓ **21 красавіка** ў Мірскім замку адкрылася **міжнародная выстаўка «Ultima ratio regum. Беларусь у Паўночных войнах сярэдзіны XVII – пачатку XVIII ст.»**. Выстаўка, зладжаная пры ўдзеле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Рэгіянальнага музея Біржайскага краю «Сэла» (Літва), Музея

Арміі (Швецыя), распавядае не толькі гісторыю Паўночных войнаў, а перадусім гісторыю людзей, грамадстваў, тагачасных супольнасцяў, дзяржаваў, ваенных інстытутаў, ваеннай культуры і тэхналогіяў, іх цесную ўзаемасувязь і ўзаемаўплыў.

Наведнікі выстаўкі змогуць уявіць, якім быў Мірскі замак і яго наваколле ў XVII – XVIII стст., а таксама пазнаёміцца з гісторыяй Паўночных войнаў праз гравіраваныя партрэты і батальныя сцэны, планы і карты, медалі і манеты, гаспадарчыя рэчы, сцягі і прадметы раскошы, рэдкія артэфакты вайны і звычайныя побытавыя рэчы.

✓ **21 красавіка** Навуковая бібліятэка Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта далучылася да **Міжнароднай акцыі «Бібліяноч» з тэмай «Ноч коміксаў і фантастыкі»**. Скончылася імпрэза ўжо традыцыйным фаершоу ва ўнутраным дварыку бібліятэкі.

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры прадставіў **праект «Weekend»**. **21 красавіка** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрылася **выстаўка расійскага фатографа Аксаны Юшко «У пошуках выспаў»** пра людзей, якія пакідаюць вялікія гарады і едуць на Волгу. **22 красавіка** ў Літаратурным музеі Пётруся Броўкі адкрылася **фотавыстаўка Арту-**

ра Бондара «Цені зоркі Палын», прысвечаная трагедыі на Чарнобыльскай АЭС. Таксама Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры прадставіў на выстаўках прадметы са сваіх фондаў, рукапіс Святаляны Алексіевіч, архіўныя фотаздымкі і інш.

✓ **22 красавіка** ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту ладзілася **абрадавае мерапрыемства «Велікодная стрілка»**. «Стрлілка» – старажытны веснавы абрадавы карагод, які адбываецца штогод на Заходнім Палессі (в. Бездзеж Драгічынскага раёна) у першы дзень Вялікадня.

Наведнікі музея маглі пазнаёміцца з веснавай карагоднай традыцыяй, паўдзельнічаць у рэканструкцыі абраду «Стрлілка» разам з узорным ансамблем фальклорнага танца «Ліпачка» Ліпніцкага ДК і народным ансамблем народнай музыкі «Папінскія музыкі» Папінскага ДК Драгічынскага раёна. У імпрэзе ўдзельнічалі студэнцкія гурты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў кафедры этналогіі і фальклору «Раме», «Этна-Суполка», «Страла», «Агнявец», дзіцячы фальклорны гурт «Явар» Мачулішчанскага ДК, фальклорныя гурты «Вянок» і «Гасцінец» з аг. Ракаў Валожынскага р-на, фальклорны калектыў «Мілавіца» (ІЦА-ДІМ «Ветразь», г. Мінск).

Клімавіцкі карагод песняў, танцаў, гульніў...

У Клімавіцкім раёне 24 і 25 сакавіка праходзіў фальклорны конкурс «Клімавіцкі карагод». Лепшыя фальклорныя традыцыі, што захаваліся ў памяці народа, а часам і ў актыўным бытаванні, прадэманстравалі навучэнцы 11-й школы раёна і Клімавіцкага цэнтру дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі.

Навучэнцы ў тэатралізаванай форме паказалі абрады «Юр'е», «Багач», «Масленіца», «Сватанне», «Кумленне», «Саракі», «Гуканне вясны» і іншыя. Таксама хлопчыкі і дзяўчынкі спявалі песні, паказвалі старадаўнія гульні і дэманстравалі традыцыйныя народныя касцюмы.

Конкурс ладзіўся ў чатырох намінацыях. Лепшай «Беларускай аўтэнтычнай фальклорнай песняй» была прызнаная песня навучэнцаў Мілаславіцкай СШ «Ішла Купалка па вуліцы», запісаная ў вёсцы Стары Стан. На другім месцы –

навучэнцы Ціманаўскай СШ, яны спявалі песню «Дзе сонца закацілася», якую перанялі ад мясцовай жыхаркі Марыі Цыкуновой, на трэцім – Раднянская СШ за выкананне песні «Служба ў пана».

Народны касцюм найбольш каларытным атрымаўся ў навучэнцаў Мілаславіцкай СШ. Другое месца заняла Барсукоўская базавая школа, трэцяе – СШ № 1.

Здаўна жыццё беларусаў суправаджалі народныя гульні, у якіх бралі ўдзел і старыя, і малыя. Гуляючы, людзі выяўлялі свае лепшыя якасці: дабрыню, узаемавыручку, самаахварнасць. У намінацыі «Народная гульня» найвышэйшую адзнаку атрымала гульня «Саракі», якую паказалі навучэнцы гімназіі. На другім месцы – гульня «Рыбак» у выкананні вучняў Звянчацкай СШ. Гульні «Міхасік», «Проса», «Каноплі», «Прарок», «Кошка», «Клубні», «Птушкі ляцяць» і іншыя вельмі цікава паказалі навучэнцы іншых устаноў.

Усе ўдзельнікі добра прадэманстравалі абрады нашых продкаў, а першае месца журы аднагалосна прысудзіла навучэнцам Палашкаўскай школы за абрад «Кумленне». Вясельны абрад у выкананні прадстаўнікоў сярэдняй школы № 3 атрымаў другое месца. А вось трэцяе месца ў Клімавіцкага цэнтру дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі за абрад «Багач».

Па выніках усіх конкурсаў журы прысудзіла гран-пры прадстаўнікам Мілаславіцкай школы. Пераможцы атрымалі дыпломы і салодкія сувеніры ад спонсараў мерапрыемства – прадстаўніцтва Белдзяржстраха па Клімавіцкім раёне.

Дар'я ЭВЕРС
Фота аўтара

Нашы спачуванні

22 красавіка пасля цяжкай хваробы на 60-м годзе пайшоў з жыцця выдатны музычны крытык, журналіст, даследчык **Анатоль МЯЛЬГУЙ**. Ён разам з журналістам Вітаўтам Мартыненкам запачаткаваў беларускую школу крытыкі рок-музыкі і сучаснай эстрады. Разам яны стаялі ў вытоках стварэння мінскага рок-клуба «Няміга» (у 1985 – 1988 гг. быў яго старшынёй); з 1982 г. – адзін з вядучых музычнай старонкі «Нотны аркуш»; сумесна з В. Мартыненкам выдаў кнігі «Праз рок-прызму» (1989, New York) і «22 альбомы беларускага року і ня толькі...» (2006, Мінск). Апошня была адзначаная спецыяльным прызам на Рок-каранацыі-2006.

А. Мяльгуй удзельнічаў у арганізацыі фестываляў «Тры колеры» (1986, 1988), выступаў як член журы на фестывалі «Lithuanica» (1986), удзельнічаў ва Усесаюзнай рок-канферэнцыі ў Свярдлоўску (1988). У 1993 – 2001 гг. быў музычным аглядальнікам шэрагу рэспубліканскіх выданняў, ад 1999 г. – музычны кансультант лэйбла «БМАgroup».

З'яўляўся сябрам культурна-асветнага клуба «Спадчына», узнагароджаны медалём Камітэта клуба (1998) і срэбным пярсцёнкам, а таксама медалём імя Яна Масарыка Міністэрства замежных спраў Чэшскай Рэспублікі (2007).

Нашае выданне супрацоўнічала з Анатолем Мітрафанавічам некалькі гадоў. Ягоныя інтэлігентнасць, дасведчанасць і руплівасць пайшлі на карысць газеце, а размовы пра сучасную музыку запамняцца надоўга супрацоўнікам і чытачам «Краязнаўчай газеты».

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці Анатоля Мітрафанавіча. Выказваем спачуванні родным і блізкім спачылага.

Царкоўныя летапісы як гістарычная крыніца

У «Краязнаўчай газеце» № 13 за гэты год надрукаваны артыкул У. Пучынскага «Летапіс царквы і род святароў». У ім ставіцца праблема аб выкарыстанні краязнаўцамі летапісаў мясцовых царкваў. Раней у кожнай царкве вяліся метрычныя кнігі, што цяпер робяць органы ЗАГС. Апрача таго ў некаторых манастырах, царквах і касцёлах вяліся і летапісы.

Нашыя гісторыкі і краязнаўцы робяць вялікую памылку, калі недаацэньваюць альбо не карыстаюцца царкоўнымі летапісамі. Зразумела, далёка не ў кожнай царкве вяліся пагадовыя запісы, але такія былі. У іх сярод рэлігійна-гаспадарчых справаздачаў былі запісаныя свецкія падзеі, што адбываліся ў гэтым прыходзе.

Першы такі летапіс я прачытаў у 1975 г. у Брэсцкім абласным краязнаўчым музеі. Там захоўваецца летапіс Гошчаскай Крыжаўзвіжанскай царквы Слонімскага павета Гродзенскай губерні (цяпер Івацэвіцкі раён Брэсцкай вобласці). Летапіс царквы пачаты 15 красавіка 1881 г. святаром Лангінам Львяновічам Фармасеевічам, які выкарыстаў мясцовыя дакументы і летапіс ад 25 лютага 1614 г. Апавядаецца аб падзеях вёскі, побыце, звычаях і абрадах тутэйшых сялянаў. Найбольшую навуковую цікавасць уяўляе гістарычны матэрыял, што адносіцца да XIX ст. Гэты летапіс адшукаў брэсцкі краязнаўца Аляксандр Сцяпанавіч Барысавец. Ён і здаў летапіс у музей.

Там ёсць звесткі і пра «ліст жалезны» – права феадала, атрыманае ад караля, на наезд з узброенай сілай на нейкі чужы маёнтак. Адным словам, права на бясчынства і рабаванне. Там жа ўпамінаецца і пра парушэнне народных звычаяў, калі на вяселлі нават не-

цнатліўка садзілася на дзяжу. Гэтым самым яна парушала вясельную традыцыю, бо ўжо не баялася граху.

Летапіс Нароцкай Свята-Ільінскай царквы ў Вілейскім раёне знайшоў у 1992 г. святар Барыс Гулецкі, які тут служыў пасля адкрыцця гэтага храма. Ён мне паведаміў пра знойдзены летапіс, але я, на жаль, не праявіў належнай цікавасці, хоць ён і сказаў мне, што там ёсць, апрача царкоўных, грамадзянскія звесткі. А святар здаў той рукапіс у Вілейскі гісторыка-краязнаўчы музей. Там яго належным чынам ацанілі. Не ўсе ў ім старонкі захаваліся, але і тое, што засталося, вельмі каштоўны матэрыял для краязнаўцаў. Пачынаецца летапіс 1885 г. і заканчваецца 1939-м. Пачаў яго пісаць святар Іван Лечыцкі. Аднак напісаны ён пераважна тутэйшым настаўцелем царквы Паўлам Іларыёнавічам Сасноўскім, які служыў у гэтай царкве больш за 45 гадоў. Яго забілі акупанты ў сакавіку 1944 г. за сувязь з партызанамі.

Павел Сасноўскі

Летась летапіс Нароцкай царквы быў надрукаваны ў кнізе «Нарачанскі край: ад Спягяны да Вялі». І гэты дакумент даў магчымасць аўтарам кнігі прадоўжыць запіс падзеяў у сваім краі. Чым каштоўны летапіс Нароцкай царквы? У ім досыць падрабязна расказана пра падзеі Першай сусветнай вайны, пра народную адукацыю і жыццё простых людзей.

І яшчэ на што я звярнуў увагу. У 1885 г. жыхары Нарочы адзначалі ката-

ліцкія святы, а некаторыя праваслаўныя (Воздвижение, Усекновение и Введение) не лічылі за святы. Чаму так адбывалася? Таму, што царква гэта была ўніяцкая, а Полацкі сабор у 1840 г. аб'явіў усіх уніятаў праваслаўнымі. Аб'явіць то аб'явіў, але вернікі па традыцыі адзначалі святы паводле грыгарыянскага календара. Пазней, у 1924 г., пад час панавання польскай улады намаганні праводзіць святкаванне ў царкве па новым стылі не ўдаліся, не ўсе згадзіліся так адзначаць. Толькі праз нейкі час тут прыжылося праваслаўе.

Здаецца, у лістападзе 1983 г. я быў з архітэтарам Віктрам Карачуном у камандзіроўцы ў Браслаўскім раёне. Там у вёсцы Слабодка быў ужо закрыты касцёл. Для музея мы знайшлі ў ім некалькі прадметаў культуры, у тым ліку і метрычную кнігу, куды ў XIX ст. запісалі звесткі аб нараджэнні, хрышчэнні, вячэнні і смерці. Запісы вяліся па-польску, па-лацінску і па-руску. Кнігу хацеў здаць у музей, але яе не ўзялі. Доўга трымаў дома, хоць жонка і хацела здаць яе ў макулатуру. Нарэшце я ўступіў, бо архіўная кніга тады нікому не была патрэбная. Толькі пасля новага Адраджэння, якое пачалося ў 1988 г., зразумеў, што дапусціў вялікую памылку. Цяпер для касцёла ў Слабодцы была б добрая знаходка, а можа, яе ўзялі б і ў архіў. Чаму я не здаў рукапісную метрычную кнігу ў архіў? Яна была такая патрапаная, што яе туды не ўзялі б. Ва ўсялякім выпадку, у Мінску ад яе адмовіліся: «Вязіце ў Браслаўскі раён. Можа, там спатрэбіцца». Але для касцёла ў Слабодцы яна была б сёння як важная рэліквія.

Сымон
БАРЫС,
г. Мінск

Язэп Шнаркевіч — стваральнік Нясвіжскай беларускай гімназіі

Язэп Канстанцінавіч Шнаркевіч. Гэты настаўнік і культурна-асветны дзеяч не трапляе ў катэгорыю забытых або неведомых дзеячаў. Біяграфічны артыкул пра яго змешчаны не толькі ў нясвіжскай раённай кнізе «Памяць», але і ў 6-томнай «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі». У перыядычных выданнях друкаваліся яго ўспаміны. Але, як мне падаецца, пакуль не была зроблена спроба асветліць жыццё гэтага чалавека, акцэнтаваўшы ўвагу менавіта на «нясвіжскім перыядзе». Да таго ж некаторыя факты, прыведзеныя ў вышэйзгаданых даведках, патрабуюць удакладнення.

Язэп Шнаркевіч нарадзіўся 10 (22) чэрвеня 1888 г. у вёсцы Саская Ліпка недалёка ад Нясвіжа, у сялянскай сям'і¹. Пра бацькоў і сваякоў звестак няма, але, чытаючы ўспаміны, можна зрабіць выснову, што сям'я была вялікая: аўтар згадвае дзвюх сясцёр і братаў. Па ўзроўні дабрабыту Шнаркевічы хутчэй належалі да сярэдняга, чым да заможнага сялянства. Можна меркаваць, што менавіта Язэпу бацькі вырашылі даць найбольш добрую, наколькі гэта было для іх магчыма, адукацыю. З улікам, што ў Саскай Ліпцы не было нават пачатковай школы, азы навукі хлопчык мог спасцігаць або ў Вялікай Ліпе, або ў Квачах, дзе дзейнічалі школы граматы. Дакладна вядома, што пазней ён вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі, якую скончыў у 1907 г.

Малады настаўнік адпрацаваў адзін год у в. Вялікае Сяло Рубяжэвіцкай воласці Мінскага павета, а потым, з 1908 да 1913 г., выкладаў рускую мову і геаметрыю ў Гомельскай чыгуначнай школе. З 1913 па 1916 г. Я. Шнаркевіч вучыўся ў Магілёўскім настаўніцкім інстытуце, пасля заканчэння якога быў мабілізаваны ў войска. Служба праходзіла ў запасным палку, потым была рэвалюцыя і курсы тэлеграфістаў у Бабруйску. Менавіта пасля лютаўскай рэвалюцыі Шнаркевіч далучыўся да беларускага нацыянальнага руху, удзельнічаў у з'ездзе настаўнікаў Мінскай губерні. А ў студзені 1918 г., дэмабілізаваны з войска, атрымаў накіраванне на працу ў адну з беларускіх школ Мінска. Праўда, гэтую школу яшчэ належала стварыць.

Па тым часе школы з беларускай мовай выкладання былі нечым новым. І не ўсе ўспрымалі іх як належнае. Многія лічылі, што школа якраз павінна «дапамагчы» пазбавіцца сваёй мовы і перайсці на «культурную» — рускую ці польскую. А тут усё было наадварот. Пазней настаўнік згадаў свайго першага вучня, які прыйшоў запісвацца ў беларускую школу Мінска. «Быў гэта зусім малы хлопец гадоў васьмі, сын нейкага рабочага, зусім яшчэ няграмаатны, белагаловы, з белымі дзіцячымі тварам, на якім свяціліся ясныя сінія вочкі. Звалі яго Андрэем Андрэевым. Не зважаючы на вялікую адлегласць, холад, снежныя заносы, агульны неспакой з прычыны акупацыі, гэты вучань быў адным з самых акуратных і пільных. Як я пасля

няў і 42 настаўнікі. Адначасова з педагогічнай дзейнасцю Я. Шнаркевіч узначальваў «Беларускі вучыцельскі саюз», адной з галоўных метаў якога была матэрыяльная падтрымка настаўнікаў. Ужо тады давалася ўступіць у канфлікты з польскай адміністрацыяй, якая ўсяляк замінала беларускаму школьніцтву.

На пачатку жніўня 1920 г. Я. Шнаркевіч стаў адным з кіраўнікоў беларускага адзе-

У цэнтры Язэп Шнаркевіч

даведаўся, бацька яго пасылаў свядома ў беларускую школу, сваю родную». Нягледзячы на цяжкасці, у школе набралася каля 60 вучняў.

Увосень 1919 г., ужо пры польскай акупацыі, Я. Шнаркевіч стаў выкладчыкам беларусазнаўства ў вышэйшай пачатковай школе Мінска, а неўзабаве ўзначаліў яе і цалкам беларусізаваў. Адзін з вучняў згадаў, як моцна адрозніваўся гэты настаўнік ад выкладчыкаў старога загартоўкі: «чалавек гадоў пад трыццаць, хадзіў у высокіх ботах і кароткім кашушкі. Пачаў ён з таго, што нашае, сваё, нічым не горшае за чужое, а часам нават і лепшае. Так, ён тлумачыў, што вось звычайны кажух лепш за паліто, сшытае з фабрычнага матэрыялу... Праз некаторы час настаўнік раздаў кожнаму з нас па тры кнігі: граматыку Тарашкевіча, «Родныя зьявы» Коласа і «Дыямэнтны беларускай паэзіі». Апазданні Коласа былі прымітыўныя, але такія блізкія, такія сардэчныя... Здаецца, з гэтага пачалося захапленне беларускаю літаратурай, якая ў той час была такою слабенькай...». Вучня, які пакінуў гэтыя ўспаміны, звалі Мікалай Улашчык — у далейшым ён стане выдатным гісторыкам, доктарам навук. А свайго настаўніка будзе памятаць і праз паўстагоддзя. У 1966 г. напіша яму ліст і дашле сваю манаграфію «Перадумовы сялянскай рэформы 1861 г. у Літве і Заходняй Беларусі», зазначаючы, што ў ёй «...знаходзіцца нейкая частка і Вашай працы».

Намаганнямі Я. Шнаркевіча і яго калегаў (А. Данілевіча, Т. Грыба, С. Рак-Міхайлоўскага) у 1919 г. у Мінску дзейнічалі 10 беларускіх школ, у якіх было 1 113 вуч-

ным дыркулярам ад 18 верасня 1921 г. Беларускаю мову забаранялася вывучаць не толькі як асноўны прадмет, але і як дадатковы. Тым менш, у прыватных навучальных установаў была пэўная альтэрнатыва. Рускамоўныя гімназіі маглі пераходзіць або на мясцовую мову навучання (г.зн. на беларускую) або на польскую. У апошнім выпадку яны атрымлівалі разнастайную падтрымку і набывалі правы дзяржаўных школ, у першым — іх чакаў доўгі шлях змагання за права існавання. Менавіта першым шляхам вырашылі ісці Я. Шнаркевіч і яго папличнікі. Летам 1921 г. Юрый Жаўняркевіч атрымаў канцэсію (дазвол) на набор вучняў у 1-ы і 2-і коздукацыйныя (змяшаныя) класы гімназіі з беларускай мовай навучання. Кіраўніком гэтых класаў стаў Я. Шнаркевіч, кіраўніком рускамоўных класаў (з 3-га па 8-ы) заставаўся К. Шчансавіч. Камплектаванне беларускіх класаў ішло з вялікімі цяжкасцямі. Сюды было забаронена прымаць дзяцей іншых нацыянальнасцяў, а таксама беларусаў каталіцкага веравызнання. Вельмі непрыхільна паставіліся да «канкурэнтаў» і кіраўнікі рускай мужчынскай гімназіі. Усё гэта прывяло да таго, што ў 1-ы клас запісалася толькі 8 вучняў, а ў 2-і — 10.

Уверасні, калі павінны былі пачацца заняткі, польскія ўлады падрыхтавалі яшчэ адзін «сюрпрыз». На другі дзень прывёмы экзаменаў павятова стараста Ежы Чарноцкі рэквізаваў будынак жаночай гімназіі, у якім перад пачаткам навучальнага года быў зроблены рамонт. Увесь інвентар быў выкінуты на вуліцу. Намаганні вярнуць будынак, звароты да старасты, навагрудска-

Мікалай Улашчык —
вытускнік БДУ, 1929 г.

Русская Учительская семинария, раньше Католический монастырь и шестиклассное училище Доминиканского ордена.
Rosyjskie seminarium nauczycielskie, dawniej klasztor katolicki i sześcioklasowa szkoła o. o. dominikanów. No. 11

га ваяводы, у міністэрствы асветы і ўнутраных справаў, поспеху не мелі. Заняткі давалася пачынаць у двух невялікіх пакоях на прыватнай кватэры адной з настаўніцаў. З-за малой плошчы памяшкання яны праходзілі ў тры змены і ў вялікай цеснаце. Улады разлічвалі, што сутыкнуўшыся з такімі цяжкасцямі, гімназія сама сабой будзе вымушаная спыніць дзейнасць. Але сваё важнае слова сказалі нясвіжане, якія прадставілі ўласныя дамы на Альбянскай вуліцы для размяшчэння школы. Ветэрынарны фельчар Апанас Вітушка выдзеліў тры пакоі для заняткаў 5 — 8 класаў, Нікадзім Дылеўскі — пакой для 3 класа, а Міхаіл Кулакоўскі — два пакоі для беларускіх класаў і пры гэтым цалкам адмовіўся ад аплаты.

Класы былі невялікія, кожны меў асобны пакой, заняткі ішлі ў дзве змены. Гэта было выклікана тым, што кіраўнік беларускай плыні Я. Шнаркевіч адзін выкладаў усе агульнаадукацыйныя прадметы, а ў старэйшых класах гімназіі вёў яшчэ беларускую мову, спевы і фізкультуру. Нямецкую мову выкладала Ніна Шчансавіч, польскую — Я. Смоліч, Закон Божы — Васіль Валасовіч, праваслаўны святар з вёскі Лань. Падручнікаў не хапала, таму настаўнікі хутка асвоілі лекцыйны метады выкладання, а вучні прывычаліся пісаць падрабязныя канспекты.

Да цяжкіх умоваў працы дадалася не найлепшае матэрыяльнае становішча настаўнікаў. Гімназія была прыватнай і магла існаваць толькі за кошт аплаты бацькамі вучобы сваіх дзяцей. А паколькі вучняў было мала, і тыя з незможных сем'яў, то часта замест грошай даводзілася задавольвацца натуральнай аплатой у выглядзе прадуктаў, дроваў і г.д. Да таго ж гімназія прадавала ва ўмовах жорсткай канкурэнцыі з боку рускай і польскіх школаў. Гэта вымагала ад настаўнікаў трымаць высокі ўзровень.

У такіх умовах прайшоў першы навучальны год. З нагоды яго завяршэння была зладжаная вечарына; сабралася шмат народа з горада і навакольных вёсак. Вучні адыгралі п'есу «Чорт і баба», чыталі вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Францішкі Багушэвіча, хор у нацыянальных касцюмах выканаў народныя песні. Вечарына прайшла з вялікім поспехам і аказала значнае маральнае ўздзеянне на грамадства. Беларускае насельніцтва Нясвіжа і ваколіцаў, убачыўшы поспехі гімназіі, пачало ставіцца да яе з большым даверам і прыхільнасцю, а вучнёўская моладзь з рускай і польскіх школаў была гатовая перайсці да беларусаў. Больш за паўсотні іх вучняў вясной 1922 г. падалі заявы аб прыёме ў гімназію. Аднак перашкодзіла тое, што старэйшыя класы былі толькі жаночыя, а заявіцелі амаль усе былі хлопцы. Ператвараць жа гэтыя класы на змешаныя ўлады не дазволілі.

Андрэй БЛІНЕЦ,
старшы навуковы супрацоўнік
Нацыянальнага гісторыка-культурнага
музея-запаведніка «Нясвіж»
(Заканчэнне
ў наступным нумары)

¹ Аляксандра Гесь падае ў якасці года нараджэння 1886 г.

Таямнічы сакратар дацкага караля

Сяргей Шупа: Гэты год – унікальны, 6 жніўня спаўняецца 500 гадоў з дня выдання Францішкам Скарынам у Празе першай беларускай друкаванай кнігі. Якраз з нагоды гэтай падзеі Вы некалькі апошніх месяцаў працавалі ў розных гарадах Еўропы, дзе засталіся Скарынавы сляды. Дзе Вы пабывалі, што рабілі, што бачылі?

Алесь Жлутка: Пачалося гэтае падарожжа ўжо даўно – першым пунктам быў Ватыканскі архіў у Рыме. На след аднаго з дакументаў навёў мяне наш літаратар і перакладчык Антон Францішак Брыль. Ён даслаў мне аркуш з аднаго рукапіснага дакумента, папрасіў паглядзець і перакласці на беларускую мову. Я спачатку не звярнуў увагі на дату, але пасля ён напісаў мне: «Спадар Алесь, гляньце на дату гэтага дакумента». І праўда, дата на дакуменце – за тры месяцы да абароны Скарынам доктарскай дысертацыі ў Падуі (лістапад 1512)!

Дакумент мяне зацікавіў. Гэта была старонка з дзённіка папскага цырымоніймайстра Парыса Грасі, дзе ён апісвае прыём папам Юліем II трох дацкіх паслоў, і ад імя дацкай дэлегацыі да папы прамаўляе не названы па імені сакратар. Безумоўна, прамова на лацінскай мове, Парыс Грасі захапляецца ўзнёслацю стылю, і ў прамове гэтай сакратар гаворыць пра тое, што да V Латэранскага сабора, што быў скліканы папам Юліем II і распаўсюўся 1 мая 1512 года, гатовая далучыцца і Маскоўская дзяржава.

Калі супаставіць гэтыя даты, ёсць падставы дапусціць, што тым сакратаром, які прамаўляў да папы, быў Францішак Скарына, бо ў дакументах доктарскай абароны ён якраз і названы сакратаром дацкага караля.

С.Ш.: Такім чынам, версія пра тое, што тая *Datia* – гэта Дакія – канчаткова адкідаецца?

А.Ж.: Гэтае пытанне ўжо раней вырашыла нашая даследніца Вольга Шутава, якая цяпер працуе за мяжою. Яна вельмі падрабязна гэта даследавала, супаставіла ўсе за і супраць. Сапраўды, у антычнасці і ў раннім Сярэднявеччы тэрмін *Datia* ўжываўся і ў дачыненні да колішняй Дакіі. Але паколькі сам кароль Даніі ў тагачасных дакументах пішацца толькі як *rex Daciae*, так пазначаецца Данія і на тагачасных мапах, што былі выдадзеныя ў тым ліку і ў Падуі.

Скарына і Капенгаген

С.Ш.: А чаму сакратар дацкага караля расказвае папу пра магчы-

масць удзелу ў саборы Маскоўскай дзяржавы? Што за «агент Крамля»? Які кантэкст за гэтым стаіць?

А.Ж.: Кантэкст такі, што тады ў Даніі былі ажыўленыя кантакты з Масковіяй. Яшчэ ў канцы XV стагоддзя Данія і Масковія заключылі дамову аб узаемадапамозе, у тым ліку вайскавай, скіраваную супраць Швецыі. Рэч у тым, што Данія прэ-

Не пакідайце ж мовы нашай лацінскай!

Алесь Жлутка пра пошукі Скарынавай магілы і лацінізацыю Беларусі

Старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Алесь Жлутка – адзін з вядучых беларускіх лаціністаў. Сёлета ў рамках грамадскай ініцыятывы па пошуках і выданні дакументаў, звязаных з жыццём і творчасцю Францыска Скарыны, наведваў некалькі гарадоў Скарынавага шляху.

тэндавала на землі Швецыі, а Масковія – на ўсходнія шведскія тэрыторыі, а таксама на Фінляндыю. Дамова гэтая была таксама накіраваная супраць Ганзейскага саюза. Ганза трымала ў сваіх руках увесь рэгіянальны гандаль, і гэта не падабалася ні Масковіі, ні Даніі. Таму пастаянна падпісваліся такія дамовы пра мір і сяброўства.

З другога боку, дацкі кароль падтрымліваў кантакты з Польшчай і Вялікім Княствам Літоўскім. Якраз у 1505 годзе, за год да заканчэння Скарынам навучання ў Кракаве, была падпісаная такая дамова паміж каралём Даніі і каралём Польшчы, таксама ў 1506-м адбыўся абмен пясламі, і, магчыма, Скарына мог патрапіць у Данію праз такія кантакты – бо ён на той час быў у Польшчы.

Вось такі сюжэт. Для таго, каб абараняцца ў Падуі, Скарына ўжо мусіў мець ступень доктара свабодных навук. Паўстае пытанне – дзе ён атрымаў гэтую ступень? Бо ў Кракаве ў 1506 годзе ён стаў толькі бакалаўрам. Дзе ён правёў шэсць гадоў – паміж 1506 і 1512 – калі ён не толькі стаў доктарам свабодных навук, але атрымаў выдатныя веды і ў медыцыне? Бо ўсе экзаменатары ў Падуі былі ўражаныя ягонымі ведамі, пры абароне ён не атрымаў ніводнага голасу супраць.

І напрошваецца такая гіпотэза (пра гэта гаварылі і раней), што хутчэй за ўсё гэтыя гады ён правёў у Капенгагене. Ад 1479 года там ужо існаваў універсітэт з чатырма фа-

культэтамі, у тым ліку медыцынскім. Скарына мог навучацца там.

Садоўнік Франчэска

С.Ш.: Здаецца, за ўсю гісторыю скарыназнаўства знойдзеныя ўжо ўсе магчымыя біяграфічныя звесткі пра Скарыну. Якія былі самыя важныя або нечаканыя адкрыцці апошніх дзесяцігоддзяў?

А.Ж.: Найперш гэта развянчанае міфа пра «падвойнае» імя Скарыны – Георгі-Францішак. Ён быў развезены даследаваннем Георгія Галенчанкі, які адкрыў копію таго дакумента, дзе Скарына памылкова быў названы «Georgius» замест «egregius». Знайшла першая, дакумента, дзе ніякага Георгія няма.

Калі браць апошнія гады, цікавымі падаюцца даследаванні пражскіх навукоўцаў Іллі Лямешкіна і Пятра Войты...

С.Ш.: Ці меў Скарына вусы?

С.Ш.: Што трэба шукаць і што можна знайсці ў тамтэйшых архівах?

А.Ж.: Найбольш матэрыялаў захоўваецца ў Дзяржаўным рэгіянальным архіве ў Тршэбані. Там сабраныя матэрыялы з усяго рэгіёна, куды ўваходзяць і Індрыжыхуў Градэц, і Чэскі Крумлаў. Каштоўнасць гэтага архіва ў тым, што ён дзейнічаў бесперапынна ад самага свайго заснавання, і матэрыялы з яго нікуды не знікалі – там не было ні войнаў, ні пажараў. Гэта дае надзею, што там могуць быць матэрыялы, звязаныя са Скарынам.

С.Ш.: Праблема ў тым, што матэрыялаў шмат, і проста цяжка фізічна ўсё перагледзець?

А.Ж.: Так, праблема яшчэ ў тым, што яны не былі цалкам апісаныя, і праца ў гэтым кірунку вядзецца якраз цяпер. Ёсць спадзевы, што там могуць знайсці зусім невядомыя матэрыялы, якія маюць дачыненне да Скарыны.

С.Ш.: Калі мы ўжо ведаем, дзе жыў і працаваў Скарынаў сын – якія шанцы знайсці месца пахавання самога Скарыны?

А.Ж.: Выказваліся дзве версіі наконт таго, дзе мог скончыць свае дні Ф. Скарына. Гэта або Прага, або мясціны, дзе жыў ягоны сын. Было нават меркаванне, што і сам Скарына мог працаваць у тых мясцінах. Сам сын апошні раз згадваецца ў дакументах як жывы пад 1593 годам – тады яму было больш за 60 гадоў.

Якімі мовамі пісалася беларуская гісторыя

С.Ш.: Вы згадалі, што неназваны па імені сакратар, якім мог быць Скарына, прывёў папскага цырымоніймайстра ў захапленне стылем сваёй лаціны. Вось жа, лаціна была адной з моваў, якімі пісалася хроніка беларускай гісторыі. Пачыналася пісьменства з стараславянскай, якая з царкоўнага ўжытку пашырылася на грамадскі, тады яе з грамадскага ўжытку паступова выпесніла старабеларуская, пасля – з пашырэннем польскага ўплыву – прыйшла лацінская, а пасля і польская мова. Пасля, з далучэннем да Расіі, прыйшла руская, і ўрэшце адраділася беларуская. Убаку яшчэ застаецца іўрыт, на якім напісана шмат старажытных гісторыяў беларускай зямлі, дагэтуль пераважна герметычнай, непрачытанай, неразгаданай – але гэта асобная тэма.

Але вернемся да лаціны. З усіх згаданых моваў яна ў Беларусі застаецца самая «чужая» і невядомая. Вось колькі беларускіх гісторыкаў могуць без старонняй дапамогі чытаць лацінскія дакументы па беларускай гісторыі?

А.Ж.: Ну, думаю, з дзясятка можа быць...

С.Ш.: Ці гэтага дастаткова для паўнацэннага вывучэння нашай старой гісторыі?

А.Ж.: Малавата. Нашая сістэма адукацыі сёння не рыхтуе спецыялістаў па сярэднявечнай гісторыі, з веданнем мовы – не толькі лаціны, а, скажам, і старанямецкай – у нас праблемы.

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Паданні і легенды перадаюцца ў кожнай мясцовасці ад старэйшага пакалення да маладзейшага, ад дзядоў і прададзядоў да ўнукаў. І так з пакалення ў пакаленне. Шкада, але мае аднагодкі ўжо амаль не ведаюць ні мясцовых легендаў, ні паданняў.

Мне ж пашанцавала. Хоць і не тут нарадзіліся мае бацькі, а з Баброва – «прыезджыя», усё ж я, хутчэй за ўсё, ведаю больш назваў тутэйшых палёў і ўрочышчаў, лясочкаў і пералескаў, вёсачак і былых хутароў, чым мае аднагодкі.

Чаму так? Ды ўсё вельмі проста. Мой тата – дырэктар саўгаса «Баброва». Яго праца – гэта паездкі, паездкі, паездкі па ваколіцах Баброва і Матырына. Як жа я люблю пакацца з ім!

Уявіце: раніца, сонца толькі ўзыходзіць, а на полі танец жураўлёў. Або спыніць тата машыну, знакамі паказа, каб ціха ішла за ім – і мы слухаем такванне цецерукоў.

І ўсё ж я больш люблю слухаць апаведы пра розныя мясціны. Ведаю іх многа-многа.

У краіне міфаў

Пад Маляваным Крыжам

Але, напэўна, найболей уразіла паданне пра маленькае балюцістае поле, што мае назву Пад Маляваным Крыжам.

З гісторыі мы ведаем, колькі войнаў прайшло праз нашыя землі. Не абыходзілі ваенныя дзеянні і Лепельшчыну, Баброўшчыну.

Вайну 1812 года ў народзе называюць французскай.

Не захавала памяць народа, як наступалі французы, як рабавалі народ. Памяць чалавека такая, што дрэннае забываецца хутчэй. А вось пра тое, як ганебна ішлі яны дамоў, расказвалі бясконца і са смехам. Былі змардаваныя, «галодныя і халодныя», абкручаныя рыззём. Хто ішоў цэлым натоўпам, хто – маленькімі групкамі, а хто – і ў адзіночку. Яны стараліся ўдзень не ісці, бо баяліся

людзей. А ўначы рабавалі, каб хоць што-небудзь з'есці.

І была ў людзей дамова: не выпускаць французаў з нашай зямлі, каб не згрупаваліся больш, не пайшлі зноў вайною. Трэба іх забіць. Але ж наш народ заўсёды ўсіх шкадуе. Таму, забіўшы, хавалі французаў у адным месцы. А потым абсыпалі зямлёю. Атрымліваліся такія высокія насыпы – курганы, якія народ і цяпер называе французскімі пахаваннямі ці валатоўкамі.

А адзін француз ішоў у адзіночку. Убачылі яго вясцоўцы. Прыбеглі. А ён, небарака, стаіць, плача і знакамі паказвае, што не хоча на неба, хоча тэпаць па зямлі. І мармыча, мармыча нешта па-свойму.

Пашкадавалі яго людзі. Ведама ж, чалавек. Шкада. Склалі

ў знак згоды вілы і рыдлёўкі ўбок. Але раптам выскачыў адзін селянін і якдасць таму небаракі па галаве рыдлёўкай! Накінуліся сяляне на свайго аднавяскоўца: што ж ты нарабіў? Але ж француз не вярнеш.

Выкапалі яму, пахавалі па ўсіх хрысціянскіх звычаях. Нават бацюшку з Макараўскай царквы запрасілі. Але ж, каб адрознівалася пахаванне ад нашых, каб бачна было, што тут пахаваны вораг, зрабілі яму крыж чырвонага колеру. Не, не пафарбавалі ў чырвоны колер. А з дрэва, што пры рэззе чырванее, – з крушыны.

І стаяў гэты маляваны крыж больш за паўтара ста гадоў. І даглядалі магілу вясцоўцы. А поле, дзе была магіла, называлі Пад Маляваным Крыжам.

Сумная і прыгожая легенда. А можа, паданне?

Яго расказаў тату адзін заляшанскі трактарыст.

А яшчэ, аказваецца, непадалёку праходзіла «панская дарога да касцёла», што ў Губіне. І стаяла пры дарозе карчма. А недалёка ад поля, што завуць Пад Маляваным Крыжам, знаходзілася прыгожая чырвоная арка – брама, якая паказвала межы панскіх уладанняў.

Якая легенда дала назву полю – не ведаю. Але ж яны абедзве прыгожыя.

Варвара ХРАМЦОВА,
вучаніца 8 класа
Баброўскай дзіцячага сада –
сярэдняй школы
Лепельскага раёна

3 конкурсу, ладжанага БГА «Адпачынак у вёсцы» ў рамках праекта «Садзейнічанне пераходу Рэспублікі Беларусь да «зелянай» эканомікі», што фінансуецца ЕС і рэалізуецца ПРААН

«Паплыла» смерць на параходзе прэч

Гэтыя гісторыі з жыцця простага беларускага селяніна, ураджэнца вёскі Касута¹ Вілейскага раёна Уласа Захаравіча Радзівановіча (1887 – 1974) мне расказаў яго ўнук па бацькавай лініі, мой даўні знаёмы – сябар Мікалай Радзівановіч. Смерць не раз хадзіла побач з Радзівановічам-старэйшым, але ўсялякі раз анёл-ахоўнік адводзіў яе. А яшчэ будзе правільна сказаць, што лёс Уласа Захаравіча – гэта летапіс пакалення, якому давялося вытрымаць шмат цяжкіх выпрабаванняў.

Да 1939 года вёска Касута знаходзілася на тэрыторыі Польшчы. Жыццё было нялёгкім (а калі яно для беларускіх сялянаў было лёгкім?). Але справы ва У. Радзівановіча паціху ладзіліся. Да 5 гектараў сваёй зямлі ён, узяўшы ў дзяржавы крэдыт, прыкупіў яшчэ 20 гектараў, у планах была новая пакупка зямлі. Ды прыйшлі Саветы. У адзін момант усё перавярнулася з ног на галаву. Больш за тое, па даносе У. Радзівановіч апынуўся за кратамі ў вілейскай турме. Адтуль яго з іншымі зняволенымі этапавалі ў Карагандзінскую вобласць Казахстана – у «Карлаг» (адзін з адрасоў велізарнага ўсесаюзнага ГУЛАГа).

Было гэта ўжо перад самай вайной. Каб крыху пазней, застаўся б Улас Захаравіч ляжаць у роднай зямлі. Справа ў тым, што ён трапіў у апошні перадаваены этап сталінскіх этапаў з вілейскай турмы. Калі ж пачалася вайна, вязняў, якія засталіся, проста расстралялі. Дарэчы, сёння каля вёскі Касута стаяць два крыжы, праваслаўны і каталіцкі – на месцы, дзе 26 чэрвеня 1941 г. было расстраляна каля паўтары сотні вязняў з Вілейскай турмы, якіх збіраліся пагнаць на ўсход, ды немцы былі ўжо побач. Так анёл-ахоўнік першы раз адвёў смерць ад У. Радзівановіча.

Другі раз Улас пазбег смерці, калі яго з іншымі зняволенымі везлі па чыгунцы ў Казахстан. Па дарозе ахоўнікі выдалі ўсім селядцы. Галодныя людзі накінуліся на ежу, зусім не падазраючы, які «фокус» ім падрыхтавалі. На шчасце Уласа, яго сусед аказаўся былым чалавекам. Ён папярэдзіў: «Не еш многа, могуць не даць вады». Улас паслухаўся і, як аказалася, правільна зрабіў. Вады і сапраўды нікому не далі.

Пакуль даехалі да лагера, шмат хто памёр ад смагі.

Ужо ў баракі У. Радзівановіч захварэў на дызентэрыю, як і многія іншыя яго таварышы па няшчасці. Зноў многія памерлі. А Улас дадумаўся выпіць газы, якая аказалася пад рукой. «Усё роўна паміраць, – падумаў ён. – А так, мо, дапаможа». І сапраўды дапамагло. Зноў смерць абышла бокам.

Аднойчы зняволеных пагналі нарыхтоўваць сена. Атрымалася так, што напарнік Уласа першы залез на стог сена, каб адтуль скідаць яго. Улас таксама збіраўся залезці, але затрымаўся ўнізе на пару хвілінаў. Гэта і выратавала яму жыццё. Напарнік раптоўна праваліўся ўніз, дзе знаходзілася цэлае кодра галодных пацукоў, якія ў імгненне вока да смерці загрызлі няшчаснага нарыхтоўшчыка сена. Побач з ім мог апынуцца і Улас. Але і гэтым разам яму пашанцавала.

У 1942 г. Улас Захаравіч, каб вырвацца са сталінскай катаргі, назваўся палякам і запісаўся ў армію польскага генерала Уладзіслава Андэрска, вайсковае злучэнне якога на той час дыслакавалася на тэрыторыі Ірана. Але пакуль беларускі «паляк» дабраўся да гэтай краіны, яму споўнілася 55 гадоў – ужо не ваяка.

Назад у Саветы У. Радзівановіч ехаць не жахаўся. Успоўміў, што ў Амерыцы на заробках знаходзіліся яго

стрыечныя браты, ды і наогул там было шмат землякоў. І ён вырашыў таксама падацца за акіяны. Неяк дабраўся да Александрыі. Купіў ужо і білет на параход. І трэба ж было такому здарыцца, што ў дзень адплыцця Улас сустрэў свайго земляка – знаёмага з суседняй вёскай. Ці не дзіва: на іншым канцы свету, у Егіпце, за тысячы кіламетраў ад роднага дому – і такая сустрэча! Землякі на радасях вырашылі сустрэчу адзначыць і пайшлі ў бліжэйшую карчму. За размовай, успамінамі пра бацькаўшчыну і пра тое, ці даведзецца каму з іх зноў пабачыць яе, не заўважылі, што параход ужо адплыў. Але, як пазней стала вядома, гэтая затрымка ў карчме выратавала жыццё У. Радзівановічу. Параход, на якім ён збіраўся плысці ў Амерыку, немцы атапілі. Так зноў удалося абхітрыць смерць.

У родную вёску Улас Захаравіч вярнуўся зноў жа праз Іран. Здарылася гэта ў 1949 г. Як успамінала бабуля Мікалая Радзівановіча Аляксандра, свайго мужа Уласа яна здалек адразу і не пазнала. Ён быў без барады і не пасялянску адзеты, а ў еўрапейскім касцюме. Але яго выдаваў рост – 185 сантыметраў і, канечне, знаёма ўсмяшка.

На закончэнне хацелася б сказаць некалькі словаў і пра ўнука Уласа Захаравіча – Мікалая Мікалаевіча Радзівановіча. Нарадзіўся ён у 1947 г. там жа, на Вілейшчыне. У 1971 г. скончыў Віцебскі ветэрынарны інстытут. Працаваў на Мінскай птушкафабрыцы № 1. Потым служыў у Савецкай Арміі. Пасля дэмабілізацыі працаваў на Сморгонскай птушкафабрыцы. З 1979 па 1995 г. – дырэктар Жлобінскай птушкафабрыкі (размяшчаецца ў вёсцы Саланое). З 1995 г. – фермер (адзін з самых паспяхоўных на Жлобіншчыне). У 1993 г. за пабудову праваслаўнага храма ў Саланым (грошы пералічыла мясцовая птушкафабрыка, якую тады ўзначальваў М. Радзівановіч) ён быў узнагароджаны царкоўным ордэнам Святога Уладзіміра III ступені. Доўгі час з'яўляўся актыўным сябрам Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада). У 1995 г. вылучаўся кандыдатам у Вярхоўны Савет Беларусі.

Мікалай ШУКАНАЎ,
краязнаўца, г. Жлобін
Фота Таццяны СКОБЕЛЕВАЙ
і з сямейнага архіва Радзівановічаў

На здымках: Улас Радзівановіч; у сапраўдных гаспадароў заўсёды багаты стол; Мікалай Радзівановіч і ягоная жонка Ніна Аляксееўна

¹ Даўней у вёсцы Касута нарадзіўся першы ўкраінскі гетман Піліп Орлік («КГ»).

Лексічная спадчына гарынскіх рыбакоў

Рыбная лоўля – спрадвечны занятак жыхароў Давыд-Гарадка. Тут лавілі рыбу круглы год, як на рацэ Гарынь, так і на яе шматлікіх прытоках, затоках, рукавах, азёрах-старыцах і азьярынах-ямах.

Кашы, жакі і восці меліся амаль што ў кожнай хаце. Жакі былі двух відаў: *однокрылець* – з адным крылом і *двохкрылець* – з двума крыламі. У тых жа, хто займаўся рыбалавецкім промыслам, быў цэлы арсенал рыбалоўных прыладаў. Гэта – *лата* (невад, сшыты, златаны з чатырох-пяці сетак); сеткі (*гонельна, плавуча, сторчова*); волакі (*плавучы волок, волочайка-подстаўлянка, броднік-брэдзь, цяганка, настаўня-звон, прапорга, цэнетто*).

Паколькі лата была вялікіх памераў, ёю лавілі толькі ў рацэ, як летам, так і зімой, вырубашы вялікую тоню.

У адпаведнасці са спосабам закіду сетку называлі па-рознаму: *сетка гонельна*, якую закідалі пад карчы і кусты ў цяхаводзі і, па-стукваючы па вадзе вяслом, заганялі рыбу ў сетку; *сторчовай сеткой* лавілі там, дзе вада з возера ўпадае ў раку – тут сетку ставілі старчком;

плавучой сеткой лавілі плавучы пасярэдзіне ракі.

Мясцовыя рыбаковы вызначалі і чатыры разнавіднасці волакаў. *Плавучым волаком* лавілі два рыбакі з двух чоўнаў едуцы за вадой пасярэдзіне ракі; *волочайкой* (другая назва – *подстаўлянка*) – чатыры чалавекі: двое грэблі вёсламі, а двое тапілі і падстаўлялі прыладу пад кусты каля самага берага; *бродніком* (сінамічная назва – *брэдзь*) – на мелкаводдзі, па азёрах; *цяганкой* – едуцы ў лодцы па затоках і прытоках рэчкі з запаволеным цячэннем.

Настаўня – нерат, корпус якога ўяўляў сабой сетку, нацягнутую на абручы. Прычым абручы былі розных памераў. Па знешнім выглядзе рыбалоўная пастка і атрымала другую назву – *звон*. Ёю лавілі плавучы на чоўне па мелкаводдзі і па азьярынах-ямах, якіх у наваколлі было безліч.

Прапорга – рыбалоўная снасьць, якая нагадвае вялікі сачок на доўгай палцы. Ёю лавілі рыбу з берага, а зімой апускалі пад лёд.

Аднак галоўным у мясцовых рыбакоў быў сезонны лоў рыбы, які зваўся *вэсьнянка*, бо ў гэты перыяд быў самы вялікі

ўлоў. На пачатку сакавіка, калі лёд яшчэ стаяў на рэчцы, бригада рыбакоў выпраўлялася на рыбацкі майдан, дзе яшчэ пад час сенакосу быў збудаваны курэнь. На конях туды везлі снасьці, лодку, харчы, цёплую адзежыну. Агонь у курані гарэў дзень і ноч, каб сагрэцца, бо яшчэ трымаліся маразы. Прарубвалі вялікую тоню, лёд баграмі прапіхвалі ўніз і пускалі за вадой. Вада скаламучвалася і рыба ўсплывала наверх. Кожныя 2-3 гадзіны і ўдзень, і ўначы выцягвалі лату, вымалі ўлоў і зноўку закідвалі. Так лавілі рыбу два-тры тыдні без належага адпачынку, без цёплым хатняга жытця, пакуль вада не пачне падаць. Гэта была цяжкая праца, але ж і быў добры заробак.

У такіх жа экстрэмальных умовах лавілі рыбу і *цэнетом*. Такая праца была пад сілу толькі маладым і дужым.

Пры лоўлі *цэнетом* (конусападобным нератам вялікіх памераў) на рыбацкі майдан

дадаткова везлі стаўбы і жэрды, каб зрабіць прыстасаванне. Прарубвалася вялікая палонка-тоня, па баках якой убіваліся ў зямлю стаўбы, а на іх усталёўвалася тоўстая калода. Па баках прыбіваліся жэрды і прымацоўваўся нерат, які пры дапамозе няхітрых прыладаў здымаўся, каб выбраць рыбу, і зноў ставіўся на месца. Гэты спосаб лоўлі быў яшчэ цяжэйшы, але і заробак быў значна большы. Вылаўленую рыбу сартавалі на два гатункі: *коронку* (вагой 500 г) і *поўкоронку* (вагой 200-300 г) і прадавалі купцам. На выручаныя грошы набывалі асноўныя пакупкі таго часу: зямлю, сенажаць, свойскую жывёлу, прадметы побыту і інш. Менавіта ў тых далёкіх гады склаліся прымаўкі: «*У рыбака золотая рука*»; «*Жак – гак, сетка – шметка, лата – хата, а цэнетто – лавочка*». Тут маецца на ўвазе, што з заробленых грошай можна было пабудаваць хату і нават разжыцца гандлёвай лаўкай.

Мясцовыя старажылы з ахвотай прыгадвалі сваю маладосць і свой нялёгкі рыбалавецкі занятак, аздабляючы ўспаміны паэтычным словам. «*Ловілі му рыбу латою ца-*

лою бригадою. Було нас п'яць чалавек, але ж ловілі ні цалы век, а толькі із маладу, бо тогды ні бояліся маладу. Ловілі рыбу годамі, вуцягвалі із воды пудамі. Свежы пойм сортовалі і купцам продавалі. І була наша рыба на славу, што везлі ея дажэ ў Варшаву. От так мужылі ні тужылі, а рыбу варылі, пэклі і сушылі. А ў хаці ўсегда була смачна еда».

Захаваліся ў мясцовым фальклоры і трапныя прымаўкі-адказы на пытанні: «*Як пойм?*»; «*Споймалі што?*». Калі рыбы налавілі мала, то чулася ў адказ: «*Німа рыбы ў ямі – будом варыць з в'юнамі*»; «*Моя рыба пошла до глыба*»; «*На язі німа нажы, а на лешчэ – будуць брацца ешчэ*»; «*Рыба ні ў руцэ, а ў рацэ*». Апошняя прымаўка можа гучаць і наадварот, калі рыбаковы хваляцца здабычай: «*Рыба ні ў рацэ, а ў руцэ*». Часам, трымаючы на руцэ вялікую рыбіну, якая зіхацела серабрыстай лускай, рыбацкі хваляўся: «*Бачыцэ, у рыбака золотая рука*».

Дарэчы, у даўнейшыя часы былі вельмі негатыўныя адносіны да чалавека, які бавіў час з вудачкай. Яго лічылі гультаём і прымаўкамі катэгарычна падкрэслівалі: «*Рыба і зайцы завэдуць у старцы*». «*З вудара ні бувае господара*»; Бытуе і другі варыянт: «*З вудара і дудара ні бувае господара*». Традыцыйна рыбная лоўля лічылася абавязкам і заняткам дзяцей. Да гэтай справы іх прывучалі і падахвочвалі з маленства. Калі пад час вуджэння хтосьці з дарослых падыходзіў да маленькага вудара і цікавіўся: «*Споймаў што?*» можна было пачуць у адказ: «*Рыбка плавае по дну, ні споймаў я ні одну*». У такім выпадку чулася пажаданне: «*На мой прыход злові вэлікі вэрховод*». Дарослыя навучылі дзяцей і магічнаму заклінанню.

Збіраючыся дахаты, дзятва высыпала ў ваду рэшткі прынады і вымаўляла: «*Рыбка, рыбка, закажыса да й нікому ні бэрыса, а як я прыду, то зноў возьміса*».

Даўно ўжо няма колішніх прыстасаванняў, але дзяды-прадзеды пакінулі сваім нашчадкам багатую вусна-паэтычную спадчыну, звязаную з рыбалавецкім заняткам: казкі, павер'і, закліцці, прыказкі і прымаўкі, загадкі і прыпеўкі, трапныя параўнанні і ўстойлівыя словазвароты, у якіх знайшлі адбітак на-

зіранні і разважанні чалавека аб навакольным асяроддзі, яго стаўленне да тых ці іншых з'яваў прыроды і да самога сябе, а таксама мудрыя думкі і дасціпны гумар.

У мясцовым фальклоры захавалася старажытнае павер'е, у якім адухаўляецца прырода. «*Уначалі зіму, як рэка начынае замэрзаць, рыбацкі бэрэ пешню і йдзэ на рэку. Стане Кучомка, носар – разнавіднасці ярша; пэньдзюр, пэньдзюрык – пачкур; голывэшка – падуш*

эшка – падуст; снопарга – галець; сабля – чахонь; швайка – шчупак; под'язік, яльчужок – невялікі язь. У назвах чалавека-рыбалова: жак-ковік, стоян, цэнетнікі. У назвах прыстасавання для захоўвання рыбы: нізало, лычко, сажык. І гэты пералік далёка не поўны.

Прыгадалі старажылы і цікавую казку аб паходжанні прымаўкі «*На бязрыб'і і рак рыба*». Паводле іх версіі яна ўзнікла такім чынам. «*Роскажу тебе про вудара. З вудара ні бувае господара. Вудар – гэто самы лодар, нічога ні хочэ робіць, а толькі з вудкой сэдзіць. Ідзэ вудзіць – жонку будзіць. Жонка ўстае – рыбу вудзіць ні дае. Трэба робіць домашню роботу, а вудар кажэ: я ні маю охоты робіць твою роботу. Собрай свое вудкі да й пойшоў на цалые суткі. Далекот хаты зайшоў, а свое место знайшоў. Вудар на бэрэзі сеў, поеў і давай закідаць вудкі – одну на хлеб, а другую на чэр'яка. Доўго сэдзіць і на пэро гледзіць. Нешчо ні тойкае – вондалей ожыдае да й думае – шчэ того ні было, шчоб ні клёвало. А як надоело ждаць, то стаў вон плёваць. А рыба аніяк ні хочэ тойкаць (кляваць). А як пэрэстаў плёваць, той і стало клёваць. От і цягне вудар-нібурака із воды ні рыбу, а рака. Из того ўрэм'я і пошла поговорка: на бэрэрыб'і і рак рыба*».

Бытуе ў гаворцы і такая загадка: «*Хата-буката на вокна багата, хто ў ея ўлезэ, то назад ні вулезэ*».

Адгадае – рыбацкая прылада жак.

Шырока ўжываюцца ў мясцовай гаворцы ўстойлівыя словазвароты і параўнанні. Вось некаторыя з іх:

У якасці прыкладу адметнай і своеасаблівай гаворкі Давыд-Гарадка часткова пададзены толькі адзін яе лексічны пласт. Што датычыцца мясцовай гаворкі наогул, то яна яшчэ чакае ўвагі даследчыкаў-мовазнаўцаў.

Таяцяна СТАХЕЙКА,
г. Мінск

Першы фестываль дударскіх рэгіёнаў «Дударскі рэй» пройдзе ў Глыбокім 6-7 мая, паведаміла начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Глыбоцкага райвыканкама Таццяна Тарасевіч. «Дуда – беларускі варыянт валынкi. Інакш кажучы, аналагічныя і падобныя інструменты ёсць у традыцыях многіх народаў Еўропы. Назва фестывалю тлумачыцца тым, што ў ім прымуць удзел дудары з Беларусі і замежжа, якія будуць прадстаўляць не столькі свае краіны, колькі рэгіёны. Напрыклад, чэхі з Маравіі прэзентуюць свой фальклор і дударскую традыцыю. Тое ж самае з Бельгіяй, а таксама з палякамі, якія будуць прадстаўляць рэгіён Велікапольшчу, чакаем у госці і аднаго дудара з Шатландыі», – расказала яна.

Акрамя райвыканкама, ініцыятарам і арганізатарам фестывалю выступае Віталь Воранаў – беларускі перакладчык, літаратар, выдавец, публіцыст, ураджэнец Глыбоцкага раёна, а цяпер жыхар польскай Познані, які выкладае ірландскую літаратуру ва ўніверсітэце чэшскага горада Брно. Віталь не забывае родны куток і прыязджае ўлетку пажыць у дзедавай хаце ў вёсцы Удзела, займаецца адраджэннем традыцыяў раёна. У тым ліку і дударскіх, паколькі менавіта выхадзец Глыбоцкай зямлі Ігнат Буйніцкі ўключыў у сваю трупку музыкан-

Дзе вярта пабываць

Дударскі рэй ладзяць у Глыбокім

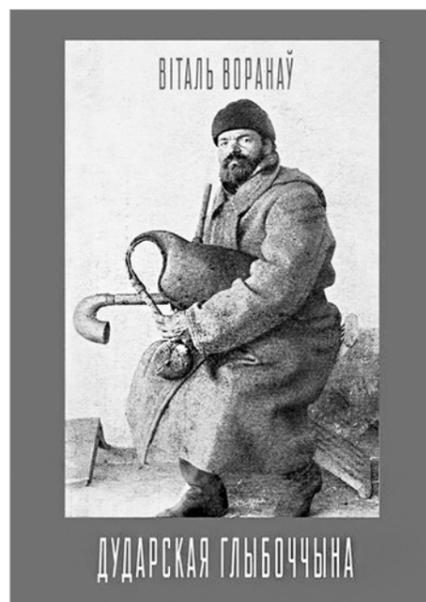
та-дудара. Таму сімвалічна, што адкрывацца фестываль будзе на Алеі знакамітых землякоў каля бюста гэтага заснавальніка першага прафесійнага нацыянальнага беларускага тэатра. Тут госці сыграюць імпрывізацыю, як гэта заведзена ў дударскай супольнасці. «Затым у цэнтральнай раённай бібліятэцы адкроем выставу «Дуда ў літаратуры». Экспа-

зіцыя зьбярэ кнігі беларускіх класікаў, практычна кожны з якіх згадваў у сваіх творах гэты народны інструмент, будуць і старадаўнія кнігі. Тым самым мы заадно адзначым знакавую падзею – 500-годдзе беларускага кнігадрукавання», – дадала Т. Тарасевіч.

Яшчэ адна выстаўка адкрыецца ў першы дзень фестывалю ў

гісторыка-этнаграфічным музеі – «Велікапольскія дуды ў XXI стагоддзі». «Нашыя сябры з горада Познань прадаставяць унікальныя каштоўнасці са сваіх фондаў. А ў далейшым, калі фестываль, як мы плануем, стане традыцыйнай падзеяй на Глыбоцчыне, рэгіён, што прадстаўляе свой інструмент на выстаўцы, будзе мяняцца», – растлумачыла субяседніца. Завершыцца першы дзень фестывалу ўскладаннем кветак да магілы І. Буйніцкага ў вёсцы Празарокі і выступленнем у санаторна-курортным комплексе «Пліса».

Другі дзень стартуе музычнай прагулкай па культурна-дэндралагічным парку ў вёсцы Мосар, які яшчэ называюць маленькай беларускай Швейцарыяй, а таксама дудары сыграюць на службе ў касцёле Беззаганнага зачацця Насвяцейшай Дзевы Марыі ў вёсцы Удзела. А затым усё дзейства зноў перамесціцца ў Глыбокае, дзе ўдзельнікі і госці (дарэчы, прыедуць і сябры глыбоцкага з Цэнтра беларускай культуры Даўгаў-

ВІТАЛЬ ВОРАНАЎ
ДУДАРСКАЯ ГЛЫБОЦЧЫНА

пілса, Латвія) пройдуць шэсцем ад школы мастацтваў да цэнтральнай плошчы горада. Тут, на галоўнай сцэне, і адбудзецца гала-канцэрт, які азнаёміць слухачоў з музычнымі і фальклорнымі, нават танцавальнымі традыцыямі розных рэгіёнаў краінаў – удзельніцаў фестывалу. «Хачу адзначыць, што афішу свята мы таксама склалі незвычайную, яна перадае традыцыі і гістарычную спадчыну нашай зямлі. Бо Глыбоцкі раён славіцца маляванкамі паводле матываў Язэпа Драздовіча. І наш майстар намалювала маляванку-афішу, каб папулярызаваць адразу два жанры народнай творчасці», – сказала на заканчэнне Т. Тарасевіч.

Паводле паведамленняў БЕЛТА

Сіла льва ці ўласцівая лісе?

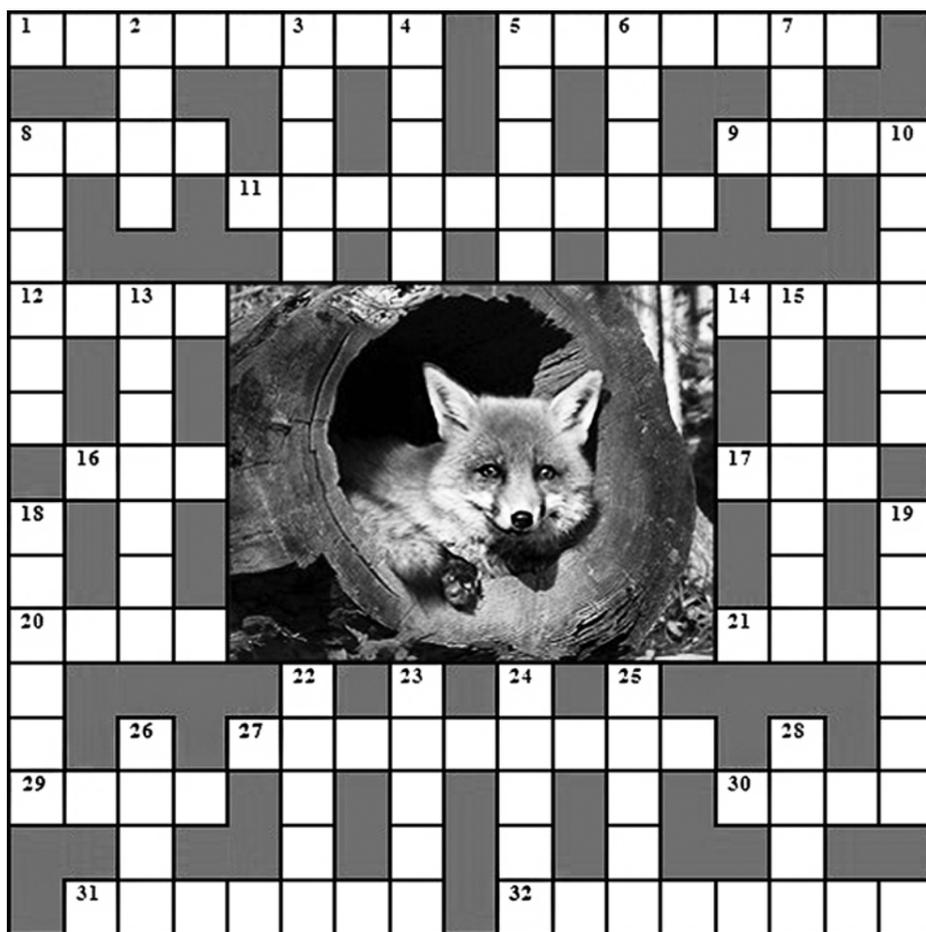
Уздоўж

1. Сакавік з вадою, ... з травой, а май – з кветкамі (прык.). 5. Духойнае і матэрыяльнае ... і дабрабыт. Паводле павер'яў, гэта чакае кожнага з нас у год Ліса, па славянскім календары, які прыходзіць на змену году Шыпячага Вужа, і пачынаецца 21 сакавіка. 8. Старая ліса лычыкам рые, а хвастом ... замятае (прык.). 9. Хвойнае дрэва. 11. «А ісціна адна, адна замава: // Узрост любой жанчыны – ...». З верша Д. Пятровіча «Жанчыне». 12. Цвёрдыя духмяныя плады паўднёвага дрэва. 14. ... і смех – браты (прык.). 16. Хто ў ... увайшоў лісой, той у чыне будзе ваўком (прык.). 17. «Глян: пад асінамі // леташні ліст, // там падасінавік // хітры, як ...». З верша А. Вялюгіна «Грыбы». 20. Вялікі памазок з рагожы. 21. Карціна на палатне. 27. «З вясной прыходзіць ..., // І абуджэнне ада сну». З верша А. Грушэцкага «Вясна». 29. Баваўняны аксаміт (састар.). 30. Лепш вушасты вожык, чым грудная ... (прык.). 31. Звярок; паводле беларускіх павер'яў, некалі яе з'ела ліса, і ад гэтага поўсць ... перамянілася з белага колеру на жоўты. 32. Сіла льва не ўласцівая лісе, а ... лісы не ўласцівая лью (прык.).

Упоперак

2. Без прыкмет не будзе хлеба на ... (прык.). 3. «... свята ў лясах, // Адступаецца снег». З верша Я. Янішчыц «Вясновае». 4. ... каня паваліць, калі воўк дапаможа (прык.). 5. Норавама ваўчок, а па звычцы ... (прык.). 6. Паехаў бы ў ..., ды людзі не завуць (прык.). 7. Дрэва без ліста, што ... без хваста (прык.). 8. ... за зайцам, а заяц за воляй (прык.). 10. Каб ліса не падаспела, дык ... воўка б з'ела (прык.). 13. Смех – ..., надзьмуў, паіграў ды і кінуў (прык.). 15. «Тут ..., зайчык, мышка, // Рыбкі, буслік даўгавязы». З верша Якуба Коласа «Дзед Мароз». 18. На ваўка ..., а кабылу зайцы з'елі (прык.). 19. Пятрусь ..., Пятро Глебка, Іван Шамякін – вядомыя беларускія пісьменнікі, якія, паводле славянскага календара, нарадзіліся ў год Ліса. 22. Выгада ад чаго-небудзь (разм.). 23. Датуль ... міла, пакуль ножкі мыла (прык.). 24. «Заяц шэры, // Заяц-зух // Да зімы пашыў ...». З верша Р. Барадзіна «Як звяры зіму сустракаюць». 25. Тумба на судне або прыстані. 26. Кожная ... свой хвост хваліць (прык.). 28. Тэатральная п'еса жартоўнага зместу.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 15

Уздоўж: 3. Крыніца. 6. Егер. 7. Беларусь. 11. Рубін. 12. Водар. 13. Увага. 14. Дар. 15. Дно. 17. Моц. 18. Мех. 20. Ліміт. 21. Песня. 23. Слова. 27. Маленства. 29. Край. 30. Цёрн. 31. Аксаміт.
Упоперак: 1. Беларус. 2. Век. 3. Квет. 4. Народ. 5. Альт. 8. Філасофія. 9. Евангелле. 10. Маці. 16. Калыска. 19. Скарына. 22. Сонца. 24. Сага. 25. Свет. 26. Пар. 28. Мёд.

Май

1 – Басалыга Міхаіл Самуілавіч (1942, Слуцк), графік, ілюстратар, педагог, творы якога захоўваюцца ў вядучых музеях Беларусі, у Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі ў Маскве, – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Кудрэвіч Уладзімір Уладзіміравіч (1927, Мінск – 2003), акцёр тэатра і кіно, заслужаны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

3 – Грыневіч Антон Антонавіч (1877, Полацкі р-н – 1937), этнамузыкалаг, выдавец, педагог, кампазітар – 140 гадоў з дня нараджэння.

3 – Лазарэвіч Рыгор Дзяменцэвіч (1927, Рэчыцкі р-н – 2004), дзеяч самадзейнага мастацтва, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

3 – Казлова Ніна Іванаўна (1947, Магілёў), артыстка оперы, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

3 – Батвінёнак (Бацвінёнак) Аляксандр Уладзіміравіч (1957, Браслаў), скульптар, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2001) – 60 гадоў з дня нараджэння.

5 – Каменская Антаніна Георгіеўна (1917 – 2002), актрыса тэатра, заслужаная артыстка Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

8 – Сідараў Юрый Уладзіміравіч (1927 – 2004), акцёр тэатра і кіно, народны артыст Беларусі, педагог – 90 гадоў з дня нараджэння.

8 – Экнадыёсаў Уладзімір Сяргеевіч (1947), артыст оперы, рэжысёр, педагог, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1990) – 70 гадоў з дня нараджэння.

9 – Міхась Мялешка (Міхаіл Вінцэнтавіч; 1892, Мядзельскі р-н – 1941), вучоны ў галіне гісторыі і археаграфіі, этнограф, пісьменнік, публіцыст, краязнаўца, бібліёграф, адзін з арганізатараў архіўнай справы ў Беларусі, член Інбелкульту – 125 гадоў з дня нараджэння.

9 – Назаранка Мікалай Пятровіч (1927), жывапісец, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

9 – Бараноўскі Анатоль Васільевіч (1937, Мінск), народны мастак Беларусі, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) і спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2002) – 80 гадоў з дня нараджэння.

У тэатры «Зьніч»

4 мая незвычайную гісторыю, што адбылася з сябрамі – хлопцам Марцінам і катом Максімам – распавядае выканаўца лялечнай пастаноўкі «**Граф Глінскі-Папялінскі**» (паводле п'есы Артура Вольскага) Вячаслаў Шакалідо. Пасля розных прыгодаў і пры разумных паводзінах ката Максіма хлопец Марцін пераўтварыўся ў графа Глінскага-Папялінскага...

Увечары таго ж дня будзе ісці спектакль «**Выгнанне ў рай**» паводле п'есы Н. Раппа. Стары летапіс распавядае пра лёс полацкай князёўны Рагнеды, падзеі жыцця якой адбываліся на абшарах Полацкага і Кіеўскага княстваў у X ст. і сталі асновай дра-

матычнага мнаспектакля. Выканаўца – Галіна Дзягілева, рэжысёр-пастаноўшчык – Віргінія Тарнаўскайтэ.

11 мая будзе ісці мнаспектакль «**Мой Маленькі прынец**» паводле аповесці Антуана дэ Сент-Экзюперы ў перакладзе Ніны Мацяш. «Зоркі можа быць адно толькі сэрца», – так сказаў маленькі хлопчык, які прыляцеў на Зямлю з астэроіда, каб знайсці сабе сябра. Але апынуўся ён у пустыні... Выканаўца – Раіса Ас-традзінава, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

Тым жа вечарам дарослыя глядачы ўбачаць мнаспектакль «**Нобіль – Барвяны Уладар**» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Свая легенда». Пра пачатак XVII ст., які быў смутным

часам на Беларусі, распавядае наёмны ваяр у Рэчы Паспалітай швейцарац Конрад Цхакен. Яго маналог ператвараецца ў легенду аб нашым народзе.

15 мая дзяцей і падлеткаў чакаюць на мнаспектаклі «**Палескія рабінзоны**» паводле аповесці Янкі Маўра. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца заслужаны артыст Беларусі Уладзімір Шэ-лестаў распавядае, як два юнакі захацелі пабачыць палескае разводдзе. Разам з імі глядачы выправяцца ў цікавую вандроўку, а таксама даведаюцца, як здабыць агонь, рабіць гаспадарчыя прылады, шукаць ежу ў лесе...

Вечарам на сцэне паэтычна-драматычны мнаспектакль «**Красенцы жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» да 135-годдзя класіка. Яе галоўны герой Міхал нарадзіўся, вырас і жыў на зямлі, якую не проста разумее і любіць – якой ды-хаў, з якой зрадніўся, якую жа-даў назваць сваёй. Але няўмольны лёс наканаваў іншае...

Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Аляксандр Кашпераў, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева. У спектаклі гучаць народныя мелодыі і песня «Дарогі» кампазітара Алега Залётнева.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Да-датковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

«Выгнанне ў рай»

Наступны нумар газеты выйдзе 12 мая. Да сустрэчы, сябры!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛОНІК – вялікая драўляная (металічная) ложка, якой наліваюць (чэрпаюць) страву; тое, што і апалонік, чарпак.

ПАЛУЯН Сяргей Епіфанавіч [псеўд. С. Ясяновіч; П. Ян, С. П.; 07(19).10.1890, г. Брагін – 07(20).04.1910] – публіцыст, празаік і літаратуразнаўца, адзін з пачынальнікаў айчыннай прафесійнай літаратурнай крытыкі.

Нарадзіўся трацім дзіцём у сям'і арандатараў Епіфана і Аляксандры Палуянаў (усяго было 3 сыны і 5 дачок). Маленства прайшло ў в. Крышычы Юравіцкай воласці Мазырскага павета, куды бацькі С. Палуяна пераехалі неўзабаве пасля яго нараджэння і ў 1897 г. набылі фальварак. Вучыўся ў Мазырскай прагімназіі; пад пагрозай выключэння за ўдзел у рэвалюцыйным руху пераведзены бацькам у Мітаўскую гімназію (цяпер Елгава, Латвія) пад нагляд сваякоў. З 1910 г. жыў у Кіеве, таксама ўдзельнічаў у рэвалюцыйным руху. Ездзіў у Вільню на сустрэчу з Янкам Купалам. У 1908 г. увайшоў у кіроўны орган БСГ. Пісаў у «Нашу Ніву» (у т.л. артыкулы «Беларуская справа і ўкраінскае грамадства», «Лісты з Украіны»). Працаваў у часопісах «Украінская хатка» і «Світло», дзе друкаваў свае творы, супрацоўнічаў з газетай «Рада» і інш. Паводле афіцый-

най версіі, скончыў жыццё самагубствам у ноч з 7 на 8 красавіка, пахаваны на кіеўскіх Байкаўскіх могілках (не захаваліся). Меў пазашлюбнага сына. Аўтар аповяданняў («Вёска»), вершаваных і драматычных твораў (не выяўленыя), вершаў у прозе, літара-

турна-крытычных артыкулаў і рэцэнзіяў. Падтрымліваў творчыя пошукі Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Багдановіча, Цішкі Гартнага і інш. (рэцэнзіі «Якуб Колас. Другое чытанне для дзяцей беларусаў», «Тарас на Парнасе», «Ядвігін Ш. Дзед Завала» і інш.). Напісаў першы ў беларускай крытыцы аглядны артыкул («Беларуская літаратура ў 1909 годзе»), першы гістарычны нарыс новай беларускай літаратуры («Беларуская паэзія ў яе тыповых прадстаўніках»), тым самым прадвызначыў з'яўленне аналагічных працаў М. Багдановіча. Выступаў як тэатральны крытык («Віленская беларуская вечарынка», «Беларускія вячоркі» і інш.).

Даследаваў таксама ўкраінскую культуру і літаратуру, беларуска-ўкраінскія літаратурныя сувязі. Адстойваў правы беларусаў на развіццё сваёй мовы і культуры («Пра нацыянальную школу на Беларусі», цыкл артыкулаў «З нашага жыцця»), падтрымліваў духоўнае адраджэнне іншых нацыяў («Нацыянальнае адраджэнне чужапоў», «Якуцкі нацыянальны рух»).

Складаў беларускую хрэстаматыю для дзяцей.

Для яго творчай манеры характэрнае валоданне жывым і вобразным народным словам, доказнасць і аргументаванасць выказванняў, ужыванне

гістарычных аналогіяў, класавы падыход пры ацэнцы з'яваў грамадскага і літаратурнага жыцця.

Янка Купала прысвяціў С. Палуяну паэму «Курган» і верш «Памяці С. Палуяна», М. Багдановіч – зборнік «Вянок» і вершы «С. Палуяну» і «С.Е. Палуяну», Цішка Гартны – верш «С. Палуяну» і імпрэсію «Апошні ліст С. Палуяну», Ядвігін Ш. – верш у прозе «Раны» і інш.

У 1986 г. у Мінску выйшаў зборнік твораў С. Палуяна «Лісты ў будучыню».

С.Е. Палуян

Магіла С. Палуяна (фота да 1960 г.)